

กัณฑ์มัทรี

(สำนวน) ปางนั้นส่วนสมเด็จพระมัทรีศรีสุนทรเทพกัญญา จำเดิมแต่พระนาง
 เอลีลาสว่างลับพระอาวาส พระทัยนางให้หวนหวาดพะวงหลัง ตั้งแต่พระทัยเป็น
 ทุกข์ถึงพระเจ้าลูกมิลีมีเลข เดินพลาทางเสวยพระโคกพลาจ พระนัยเนตรทั้งสอง
 ข้างไม่ขาดสายพระอัสน์สุชล พลาจพิศดูผลาผลในกลางไพรที่นางเคยได้อาศัยทรง
 สอยอยู่เป็นนิตย์ผิดสังเกตุ เหตุไฉนไม้ที่ผลเป็นพุ่มพวง ก็กลายเป็นดอกดวง
 เดียรดาษอนาถเนตร แถวไฉนก็แก้วเกิดพิกุลแกมกับกาหลง ถัดนั้นก็สายหยุด
 ประยงค์และยมโดย พระพายพัดก็ร่วงโรยรายดอกลงมุนมอง แม่ยังได้เก็บดอกมา
 ร้อยกรองไปฝากลูก เมื่อวันวานก็เพี้ยนผิดพิสดารเป็นพวงผล
 ผิดวอกกลแต่ก่อนมา

กัณฑ์มัทรี

(สพฺพทา มุยุหนุ เม ทิสฺวา) ทั้งแปดทิศก็มีดมิดม้ามวนทุกแห่งหน ทั้งขอบฟ้าก็ด้ายแดงเป็นสายเลือด ไม่เว้นวายุหายเหือดเป็นลางร้ายไปรอบข้าง (ทกฺขิณกฺขิ) พระนัยนเนตรก็พร่าง ๆ อยู่พรายพร้อย ในจิตใจของแม่ยังน้อยอยู่นิดเดียว ทั้งอินทรีย์ก็เสียว ๆ สั่นระรัวริก แสรรกคานบันดาลพลิกพลัดลงจากพระอังสา ทั้งขอน้อยในหัตถาที่เคยถือ ก็เลื่อนหลุดลงจากมือไม่เคนเป็นเห็นอนาถ เอ๊ะประหลาดหลากแล้วไม่เคยเลย ใ้ออกเยี่ยมหัตศจรจรจริง ยิ่งคิดก็ยิ่งกริ่ง ๆ กรอมพระทัย เป็นทุกข์ถึงพระลูกรักทั้งสองคน เดินพลงนางก็รีบเก็บผลาผลแต่ตามได้ ใส่กระเช้าสาวพระบาทบาทจรดุมเดินมาโดยด่วน

กัณฑ์มัทรี

พอประจวบจวนพญาพามฤคธาฯ สะดุ้งพระทัยไหวหวาดระหวีด
วิ่งวนแวงเข้าข้างทาง พระทรงนางสิ้นระริกริกเต้นตั้งตีปลา
ทรงพระกันแสงโศกาให้พิไรร่ำว่ากรรมเอ๋ยกรรม กรรมของมัทรี
โอเวลาปานฉะนี้พระลูกน้อยจะคอยหาอนึ่งมรคาก็ช่องแคบหว่างคีรี
เป็นตรอกน้อยรอยวิถีที่เฉพาจะจร ทั้งสามสัตว์ก็มาเฝ้านอนสนกัณฑ์หน้า
ครั้นจะลีลาหลีกหลุดตัดเอาไปทางใดก็เหลือเดิน ทั้งสองข้างเป็นขีด
เขียนขอบคั่นขั้นกันไว้

กัณฑ์มัทรี

(นีเจ โวลมพเก สุริเย) ทั้งเวลา ก็เย็นลงเย็นลงไร ๆ จะค่ำแล้ว
ยังไม่เห็นหน้าพระลูกแก้วของแม่เลย ออกเฝ้าจะทำไฉนดี จึงจะได้
วิถีทางที่จะครรไล พระนางจึงปลงหาบคอนลงวอนไหว้แล้วอภิวาทน์
ข้าแต่พญาพำมฤคธาชอันเรืองเดช ท่านก็เป็นพญาสัตว์ในหิมเวศ
วนาสณฑ์ จงจงพินพักตร์ปริมณฑลทั้งสามรา มารับวันทนาน้อมไป
ด้วยทศนัชเบญจางค์ (เม เมาะ มยา) แห่งน้องนางนามชื่อ
พระมัทรี

กัณฑ์มัทรี

(ราชปฤดี) น้องก็กลายเป็นกัลยาณี หน่อกษัตริย์มัททราชสุริยวงศ์
อนึ่งน้องเป็นเอกองค์จักรบริหารการแห่งพระเวสสันดรราชฤาษี
อันจำจากพระบุรีมาอยู่ไพร่ น้องนี้ก็ตั้งใจสุจริตติดตามมาด้วยกตเวทิตะ
อนึ่งพระสุริยศรีก็ย่ำสนทนายาสาธน์แล้ว เป็นเวลาพระลูกแก้วจะอยากนม
กำหนดเสวย พระเจ้าพี่ของน้องเอ๋ยพระสามรา ขอเชิญกลับไปยังรัตน
คูหาห้องแก้ว แล้วจะได้เซยชมซึ่งลูกรักและเมียขวัญ อนึ่งน้องนี้จะแบ่งปัน
ผลไม้ให้สักกิ่ง ครึ่งหนึ่งน้องจะขอไปฝากพระหลานน้อย ๆ ทั้งสอง

กัณฑ์มัทรี

(มคค์ เม เทถ ยาจิตา) พระเจ้าพี่ทั้งสามของน้องเอ๋ย
จงมีจิตคิดกรุณาสังเวชบ้าง ขอเชิญสว่างครรไลให้หนทาง
พนาวันอันสัญจร แก่น้องที่วิงวอนอยู่นี้เถิด

กัณฑ์มัทรี

(ตโย เทวปุตฺตา) ส่วนเทพเจ้าทั้งสามองค์ได้ทรงฟังพระเสาวนีย์
พระมัทรีเธอไหววอนขอหนทาง พระพักตร์นางนองด้วยน้ำพระเนตร
เทพพระเจ้ายกสั่งเวชในวิญญาณ ก็พากันอุฏฐากการคลาไคลให้มรคา
แก่นางพระยามัทรี พอแจ่มแจ้งแสงศศิธร นางก็ยกหาบคอนขึ้นใส่
บ่า เปลื้องเอาพระภูษามาคาดพระถันให้มั่นคง วังพลาถนางทรง
กั้นแสงพลาถ ยะเหยาะเหยาทุกฝั่อย่างไม่หย่อนหยุด พักหนึ่งก็ถึง
ที่สุดบริเวณพระอาวาสที่พระลูกเจ้าเคยประพาสเล่นเล่น

กัณฑ์มัทรี

ประหลาดแล้วแลไม่เห็นก็ใจหาย ตั้งว่าชีวิตนางจะวางวายลงทันที
จึงตรัสเรียนว่าแก้วกัณหาพ่อชาลีของแม่เอ๋ย แม่มาถึงแล้ว เหตุไฉนพระ
ลูกแก้วจึงมีมาเล่าหลากแก่ใจ แต่ก่อนแต่ไรชั้พร้อมเพรียง เจ้าเคยวิ่งระรี
เรียงเคียงแข่งกันมาคอยรับพระมารดา ทรงพระสรวลสำรวลร่าระรื่นเรียงรีบ
เอาขอदानแล้วก็พากันกราบกรานพระชนนี พ่อชาลีเจ้าเลือกเอาผลไม้
แม่กัณหาจะอ่อนนวนอนให้ว่าจะเสวยนม ผทมเหนือพระเพลาพลาาง
ฉอเลาะแม่นี้ต่างๆ ตามประสาทารกเจริญใจ

กัณฑ์มัทรี

(วจุฉา พาลาว มาตร) มีอุปไมยเสมือนหนึ่งลูกทรายทราวมคะนอง
ปองที่ว่าจะชมแม่เมื่อสายัณห์ โอพระจอมขวัญของแม่เอ๋ย เจ้ามิเคยได้
ยากอย่างเท้าลงเหยียบดิน รินก็มีได้ไต่ไรก็มีได้ตอม เจ้าเคยฟังแต่เสียงพี่
เสียงเขาขับกล่อมบำเรอด้วยดุริยางค์ ยามบรรทมธูลีลมก็มีได้พัดมาแผ้ว
พาน แม่สู้พยาบาลบำรุงเจ้าแต่เยาว์มา เจ้ามิได้ห่างพระมารดาสักหายใจ
โอความเข้ญใจครั้งนี้เหลือขาด สิ้นสมบัติพลัดญาติยังแต่ตัวต้องไปหามา
เสียงลูกเสียงผิว์ทุกเวลา แม่มาสละเจ้าไว้เป็นกำพร้าทั้งสององค์

กัณฑ์มัทรี

(ห่มสาว) เสมือนหนึ่งลูกหงส์เหมราชปักยบิน ปราศจากมัจฉินท์ไปตกคลูก
ในโคลนหนอง สิ้นสีทองอันผ่องแผ้ว แม่กลับมาถึงแล้วได้เซยชมชื่นสบาย
ที่เหนือยยากก็เลื่อมหายคลายทุกข์ทุเลาลง ลีสมสมบัติทั้งวงศ์ในวังเวียง
โอ แต่ก่อนเคยแม่เคยได้ยินแต่เสียงเจ้าเจรจาแจ้ว ๆ อยู่ตรงนี้

(อิทํ ปทवलญฺช์) นั้นก็รอยเท้าพ่อชาลี นี้ก็บทศรีแม่กัณฑ์หาพระมารดา
ยังแลเห็น โน่นก็กรวดทรายเจ้ายังรายเล่นเป็นกอง ๆ สิ่งของทั้งหลายเป็น
เครื่องเล่นยังเห็นอยู่

กัณฑ์มัทรี

(น ทิสฺสเร) แต่ลูกรักทั้งคู่ไปอยู่ไหนไม่เห็นเลย (อัย โส อสฺสโม)

โอ พระอาศรมเจ้าเอ๋ยน่าอัศจรรย์ใจ แต่ก่อนนี้ดูสดใสด้วยสีทอง เสียงเนืองนกร้องรำร้องสำราญร้องเรียกคู่คู่ขยับชั้น ทั้งจักจั่นพรรณนอลองโน เรไรร้องอยู่หรือ ทุกระเรื่อยโรย โห่ยสำเนียงตั้งเสียงสังคีตขับกระโคมไพเราะ โอ เหตุไฉนเหงาเงียบเมื่อยามนี้ ทั้งอาศรมก็หมองศรีเสมีอนหนึ่งว่าจะโคกเศร้า เออชะรอยว่าพระเจ้าลูกจะวอโยกพลัดพรากไปจากอกพระมารดาเสียจริงแล้วกรรมังในครั้งนี้นางก็กลับเข้าไปทูลพระราชสามีด้วยสงสัยว่า พระพุทธเจ้าข้าประหลาดใจระหม่อนฉัน อันสองกุมารไปอยู่ไหนไม่แจ้งเหตุ

กัณฑ์มัทรี

หรือพากันไปเที่ยวลั้บพระเนตรนอกตำแหน่ง สิ่งสัตว์ที่ร้ายแรงคะนองฤทธิ์
มาพานพบขบกัดตัดชีวิตพระลูกข้าพาไปกินเป็นอาหาร ถึงกระนั้นก็จะพบพาน
ซึ่งกเลวระร้าง มิเลียดก็เนื้อจะเหลืออยู่บ้างสักสิ่งอัน แต่พอแม่ได้รู้สำคัญว่าเป็น
หรือตาย สุดที่แม่จะมุ่งหมายสุดประมาณแล้ว จึงตรัสว่าโอ้เจ้าแว่นแก้วสุด
สว่างอกของแม่เอ๋ย แม่เคยได้รับขวัญเจ้าทุกเวลา เป็นไรเล่าเจ้าจึงไม่มา
เหมือนทุกวัน (มตา) หรือว่าพระลูกเจ้าอาสัญสูญสิ้นพระชนมาน
อยู่ในป่าพระหิมพานต์นี้แล้วแล

กัณฑ์มัทรี

เมื่อสมเด็จพระมัทรีเกราบทูลพระราชสามีสักเท่าใด ๆ ท้าวเธอมิได้ตรัส
ปราศรัยจําพรรษา นางยิ่งกลุ้มกลัดขัดพระอุราผะผ่าวร้อน ช้อนพระทรงทรง
พระก้นแสงว่าเจ้าแม่เอ๋ย แม่มิเคยได้เคืองแค้นเหมือนหนึ่งครั้งนี้ เมื่อจากบุรี
ทุเรศมา ก็พร้อมหน้าทั้งลูกผัวเป็นเพื่อนทุกข์ สำคัญว่าจะเป็นสุขประสาจาก
เมื่อยามจน ครั้นลูกหายทั้งสองคนก็สิ้นคิด บังคมทูลพระสามีก็นิได้ตรัสแต่สัก
นิดสักหน่อยหนึ่ง ท้าวเธอก็ชิงขังตั้งพระองค์ ดูเหมือนพระขัดเคืองเต็มเดือด
ด้วยอันใด นางก็เศร้าสร้อยสลดพระทัย

กัณฑ์มัทรี

ตั้งเอาเหล็กแดงมาแทงใจให้เจ็บจิตนี้เหลือทน อุปมาเหมือนคนใช้หนักแล้วมิ
หน่ายยังแพทย์เอายาพิษมาวางซ้ำให้เวทนา เห็นชีวิตนี้คงจะไม่รอดไปสักกี่วัน
พระคุณเอ๋ย วาสนามัทรีไม่สมคะเนแล้ว พระทูลกระหม่อมแก้วจึงชิงชิงไม่
พูดจา ทั้งลูกรักตั้งแก้วตาก็หายไป ออกเอ๋ยจะอยู่ไปใยให้ทนเวทนาอุปมาเสมือน
หนึ่งพฤษภาลดาวัลย์ย่อมนจะอาสัญลงเพราะลูกเป็นเพียงแท้ ถ้าแม้พระองค์ไม่
ทรงเลี้ยงมัทรีไว้ จะนิ่งมัจฉัตต์ตโยใยไม่โปรดบ้าง ก็ให้เห็นแต่กเลวระว่าง
ซากศพของมัทรี อัมโถมตายกายกลิ้งอยู่กลางดง เสียเป็นมันคงนี้แล้วแล

กัณฑ์มัทรี

(**อถ มหาสตุโต**) สมเด็จพระราชาสมภาร เมื่อได้สดับสารพระมัทรีเธอแสน
วิโยคโคกคัลลย์สุดกำลัง ถึงแม้จะมิตรสกับนางมั่งจะมีเป็นการ จำจะเอา
โอรสการหึงเข้ามาหักโคกให้เสื่อมลง จึงเอื้อนโองการตรัสประภาษว่า

(**นनु มหุทิ**) ดูกรนางนาฏ พระน้องรัก (**ภทุเท**) เจ้าผู้มีพักตร์อันผุด
ผ่องเสมือหนึ่งเอาน้ำทองมาทาบทับประเทืองผิว ราวกะว่าจะลอยลิวเสื่อมลง
จากฟ้า ใครได้เห็นเป็นขวัญตาเต็มจะหลงละลายทุกข์ปลุกเปลื้องอารมณ์ชายให้
เซยขึ้น จะนั่งนอนเดินยืนก็ต้องอย่าง (**วราโรหา**) พร้อมด้วยเบญจางค
จริตรูปจำเริญ โฉมประโลมโลกหล่อแหลมวิไลลักษณ์

กัณฑ์มัทรี

(ราชปฤตตี) ประกอบด้วยเชื้อศักดิ์สมมุติวงศ์พงศกษัตรา เออก็เมื่อเข้าเจ้าจะเข้า
ป่าน่าสงสารปานประหนึ่งว่าจะไปมิได้ ทำร้องไห้ฝากลูกมิรู้แล้ว ครั้นคลาดแคล้ว
เคลื่อนคล้อยเข้าสู่ดง ปานประหนึ่งว่าจะหลงลืมลูกสละผัวต่อมมีดมัวจึงกลับมา
ทำเป็นบิบน้ำตาต้อกว่าลูกหาย ใครจะไม่รู้แยะบายความคิดหญิง ถ้าแม่เจ้าอาลัย
อยู่ด้วยลูกจริง ๆ เหมือนนวาจา ก็จะมีกลับเข้ามาแต่วันไม่ทันรอน เออนี้เจ้าเที่ยว
พเนจรนอนตามสนุกใจ ชมนกชมไม้ในไพรวันสารพันที่จะมี ทั้งฤๅษีสีทวิวิทยาธร
คนธรรพ์ เทพารักษ์ผู้มีพักตร์อันเจริญ

กัณฑ์มัทรี

เห็นแล้วก็น่าเพลิดเพลีนไม่เมินได้ หรือเจ้าปะผลไม่ประหลาด รสสดสุก
ทราชมเสวยไม่เคยกิน เจ้าจวดยชิมชอบลิ้นก็หลงฉันทอยู่จึ่งซ้ำ อุปมาเสมีอน
หนึ่งภุมรินบินระว่อน เทียวขับซาบเอาเกสรสุคนธมาเลศ พบดอกไม้อัน
วิเศษต้องประสงค์ หลงเคล้าคลึงรสจนมลิ้มรัง เข้าเถื่อนเจ้าลิ้มพริ้งได้หน้า
แล้วลิ้มหลังไม่แลเหลียว เทียวทอดประทับมากกลางทาง อันว่าพระนางสี
เป็นหน่อกษัตริย์จะไปไหนก็มีแต่กลดกั้น พานจะเกรงแสงสุริยันไม่คลา
เคลื่อน

กัณฑ์มัทรี

เจ้ารักเดินด้วยแสงเดือนชมดาวพลาาง ได้นำค้ำกลางคืนชื่นอารมณ์
สมคะเน พอมาถึงก็ทำเสขึ้นเสียงเสียงเสียวพาโลว่าลูกหาย เออเน้เจ้ามี
หมายว่าใคร ๆ ไม่รู้ทันกระนั้นกระมัง หรือเจ้าเห็นว่านี่เป็นช้อดจิตคิด
อนิจจังทั้งพยศอดอารมณ์เสียบ เจ้าเป็นเพียงแต่เมียบควรหรือมาหมิ่นได้
ถ้าแม่พี่อยู่ในกรงไกรเหมือนแต่ก่อนเก่า หากว่าเจ้าทำเช่นนี้ กายของ
มัทรีก็จะขาดสะบั้นลงทันตา ด้วยพระกรเบื่องขวาของอาตมานี้แล้วแล

กัณฑ์มัทรี

(สำนวน) ส่วนสมเด็จพระยอดมิ่งเยาวมาลย์มัทรี เมื่อได้สดับคำพระราชสาส์มบริภาษนาง ที่ความไต่ถามก็เลื่อมสร้างสงบจิตเพราะเจ็บใจ จึงก้มพระเศียรลงกราบไหว้แล้ววันทนาพลาถ นางจึงทูลสนอง พระราชบัญญัติว่า พระพุทธเจ้าข้า ควรมิควรสุดแต่แต่จะทรงพระกรุณาโปรดที่โทษานุโทษเป็นล้นเกล้า ด้วยข้าพระพุทธเจ้ากลับมาเวลาค่ำ ทั้งนี้ เพราะเป็นกระลือขึ้นในไพรวัน พฤกษาทุกสิ่งสารพันก็แปรปรวนทุกประการ ทั้งพื้นป่าพระหิมพานต์ก็ผัดผันหวั่นไหวอยู่วิงเวียนเปลี่ยนแปลงเป็นพยับมืดไม่เห็นหน ข้าพระบาทนี้ร้อนรนไม่หยุดหย่อนแต่สักอย่าง

กัณฑ์มัทรี

แต่เดินมายังเกิดประหลาดกลางขึ้นในกลางพนาลี พบพญาราชสีห์สองเสื่อ
ทั้งสามสัตว์สกัดหน้าไม่มาได้ ต้อสิ้นแสงอโณทัยจึงได้คลาเคลื่อน
ใช้จะเป็นเหมือนพระองค์ดำรินนั้นก็หามิได้ พระพุทธเจ้าข้า ตั้งแต่เกล้า
กระหม่อมฉันตกมาเป็นข้าน้อย พระองค์เห็นพิรุณรอรอยร้าวรานที่
ตรงไหน ทอดพระเนตรสังเกตไว้แต่ปางก่อน จึงเคืองค่อนด้วยคำหยาบ
ยอกใจเจ็บจิตเหลือกำลัง พระคุณเอ๋ยจะคิดдумังเป็นไรเล่าว่า มัทรีนี้เป็น
ข้าเก่าแต่ก่อนมาตั้งเงาตามพระบาทาก็เหมือนกัน

กัณฑ์มัทรี

นอกจากนั้นที่แน่นอนคือ นางไฉนอันสนิทชิดใช้แต่ก่อนกาล ยังจะติดตามพระราชสมภารมาบ้างละหรือ ได้แต่มัทรีแสนดีผู้เดียวดอก ไม่รู้จักปลิ้นปลอกพลิกไพล่เอาตัวหนี มัทรีสัตยาสวามีรักดีรักผัวเพียงบิดาก็ว่าได้ ถึงจะยากเย็นเข็ญใจก็ตามกรรม (วนมูลผล หาริยา) อุตสาหะตระตรากตระตรำเตรีดเตร่หาผลาผลไม้ ถึงที่ไฉนจะรกริ้วก็ชอกชอนอุตสาหกรรมเที่ยวไม่ถอยหลัง จนเนื้อหนังข่วนขาดเป็นริ้วรอย โลहितไหลย่อยทุกหย่อมหนามอารามจะใคร่ ได้ผลาผลไม้มาปฏิบัติลูกบำรุงผัว

กัณฑ์มัทรี

ถึงกระไรจะคุ้มตัวก็ทั้งยากน่าหลากใจ ออกของใครจะอาภัพยับพิกลเหมือน
ออกของมัทรีไม่มีเนตร น่าที่จะสงสารสังเวชโปรดปรานีวามัทรีนี้เป็นเพื่อน
ยากอยู่จริง ๆ ช่างค่อนตึงปริภาษณาได้ลงคอไม่คิดเลย พระคุณเอ๋ยถึง
พระองค์จะสงสัย ก็น้ำใจของมัทรีนี้กตเวทีเป็นไม้เท้าก้าวเข้าสู่ทางที่ทดแทน
(ราม สีสาวนุพพตา) อุปมาแมนเหมือนสีดาอันรักดีต่อสามีรามบัณฑิต
ปานประหนึ่งว่าศิษย์กับอาจารย์ พระคุณเอ๋ยเกล้ากระหม่อมฉานทำผิดแต่
เพียงนี้ เพราะว่าล่องราตรีจึงมีโทษ ขอพระองค์จงทรงพระกรุณา
โปรดซึ่งโทษานุโทษกระหม่อมฉนมัทรี แต่ครั้งเดียวนี้เถิด

กัณฑ์มัทรี

เมื่อสมเด็จพระยอดมิ่งเยาวมาลย์มัทรี กรายทูลพระราชสามีสักเท่าใด ๆ
 ทำวเธอจะได้ปราศรัยก็ไม่มี พระนางยิ่งหมองศรีโคกกำสรดสะอึกสะอื้น
 ถวายบังคมคือนอกมาเที่ยวแสวงหาพระลูกรักทุกหนแห่ง กระจ่างแจ้งด้วย
 แสงพระจันทร์ส่องสว่างพื้นอัมพรประเทศวิถี นางเสด็จจรลีไปหยุดยืนใน
 ภาคพื้นปริมณฑลใต้ต้นหว้า **จึงตรัสว่า (อีเม เต ชมพูกา รุกขา)**
 ควรจะสงสารเอ๋ยด้วยต้นหว้าใหญ่ใกล้อาราม งามด้วยกิ่งก้านประกวดกัน
 ใบช่อมะประชุมช่อเป็นฉัตรชั้นดั่งฉัตรทอง **แสงพระจันทร์ต้นส่อง**
 ต้องนำค้ำงที่ขังให้ไหลลงหยดย่อย

กัณฑ์มัทรี

เหมือนหนึ่งน้ำพลอยพร้อยๆพราย ๆ ต่อกับแสงกรวดทรายที่ไต้ต้นอร่ามวามวาวดู
เป็นวงวนแหว่ ตั้งบุคคลเอาแก้วมาระแนงแกล้งมาไปรอยโรยรอบปริมณฑลก็
เหมือนกัน งามดั่งไม้ปริชาตในเมืองสวรรค์มาปลูกไว้ ลูกรัก เจ้าแม่เอ๋ย เจ้าเคย
มาอาศัยนั่งนอนประทับร้อนสำราญร่มรื่น ๆ สำรวลเล่นเย็นสบายพระพายรำเพยพัด
มาฉิวเฉื่อยเรไรระรี่เรื่อยร้องอยู่หึ่ง ๆ แต่ลูกรักของแม่ทั้งชายหญิงไปอยู่ไหนไม่เห็น
เลย (มหานิโค.รชชาติ) อนิจจาเอ๋ยเห็นแต่ไทรทองถัดกันไป กิ่งก้านใบราก
ห้อยยื่นระย้า เจ้าเคยมาห้อยไหนโยนชิงช้าชวนกันแกว่งไกว แล้วเล่นไล่ปิดตา
เร็นแทบหลังบริเวณพระอาวาส

กัณฑ์มัทรี

(อิมิตา ไปกุขรณี รมมา) เจ้าเคยมาประพาสสงสนานในสระศรี
ไปกุขรณีตำแหน่งนอกพระอาวาส นางเสด็จลีลาสไปเที่ยวเวียนรอบ
จึงตรัสว่าน้ำเอ๋ยเคยมาเปี่ยมขอบเป็นไร จึงขอขุ่นลงหมอง พระพายเจ้า
เอ๋ยเคยมาพัดตองกลีบอุบล พากลิ่นสุคนธ์ขจรสามารถเวียนเป็นไรจึงเสียม
หอมหายขึ้นไม่เฉื่อยฉ่ำผึ่งปลาเอ๋ยเคยมาผุดคล้ำดำแฝงฟอง บ้างก็ขึ้นล่อง
ว่ายอยู่ลอยเลื่อยชมแสงเดือนอยู่พราย ๆ เป็นไรจึงไม่ว่ายเวียนวน
นกเจ้าเอ๋ยเคยบินลงไล่จิกเหยื่อทุกเวลา วันนี้แปลกเปล่าตาแม่แลไม่เห็น

กัณฑ์มัทรี

พระลูกเอ๋ยเจ้าเคยมาเที่ยวเล่นแม่แลไม่เห็นแล้ว ใ้อแลเห็นแต่สระแก้วอยู่
อ้างว้างวังเวงใจ นางก็เสด็จจรไลล่องตำบลดึงเที่ยวค้นหาพระลูกตามลำเนา
เนินป่า ทุกสุมทุมพุ่มพฤกษาสูงยุงยางใหญ่ไพโรระหง พันธ์แดนดงเย็นยะ
เยือกเงียบสงัดเหงา ได้ยินแต่เสียงดูเหว่าละเมอร้องก้องพนาเวศ
พระกรรมเธอสังเกตว่าสองตรุณเขาวเรศเจ้าร้องขานอยู่แว่ว ๆ ให้หวาดว่า
สำเนียงพระลูกแก้วเจ้าขานรับพระมารดา นางเสด็จลีลาเข้าไปดู
เห็นหมู่สัตว์จตุบาทกลาดกลุ้มเข้าสูมนอน นางก็ยิ่งสะท้อนถอนพระทัย
เทวษครวญเสด็จด่วน ๆ

กัณฑ์มัทรี

ตะดุ่มเดินเมิ่งมุงละเมาะไม้มองหมอบ แต่อย่างเหยียบกรอบก็เหลียวหลัง
พระโสดฟังไหวดแว่วว่าสำเนียงเสียงพระแก้วเจ้าบ่นอยู่จิม ๆ พุ่มไม้ครึ้ม
เป็นเงา ๆ ชะงอกเงื่อม พระเนตรเธอแลเหลือบให้ลายเลื่อมเป็นรูปคน
ตะดุ่ม ๆ อยู่คล้าย ๆ แล้วหายไป สมเด็จพระไทเธอเที่ยวตะโกนกุกูก้อง
พระพักตร์เธอพุ่มพองนองไปด้วยน้ำพระเนตรเธอโคก่า จิ้งจกส์ว่าไอ้ไอ้
เวลาปานฉะนี้เอ๋ยมิดีกดิน จวนจะสิ้นคืนก่อนรุ่งเสี้ยวแล้วกระไรไม่รู้เลย
พระพายรำเพยพัดมารีเรือยอยู่เฉื่อยฉิว ออกแม่น้ำให้อ่อนหิวสุดละห้อย

กัณฑ์มัทรี

ทั้งดาวเดือนก็เคลื่อนคล้อยลงลับไม้ สุดที่แม่จะติดตามเจ้าไปในยามนี้ ผุ่งสิงค่าง
บ้างชะนีที่นอนหลับ ก็กลิ้งกลับเกลือกตัวอยู่ยั่วเย้า ทั้งนกหกก็งัวเงียเหงาเงียบทุก
รวงรัง แต่แม่เที่ยวเซซังเสาะแสวงทุกแห่งห้องหิมเวศทั่วประเทศทุกราวป่า
สุดสายนัยนาที่แม่จะตามไปเลี้ยงแล สุดไสตแล้วที่แม่จะซับทราบฟังสำเนียง
สุดสุรเสียงที่แม่จะรำเรียกพิไรร้อง สุดผีเท่าที่แม่จะเฝ้าย่องยกย่างลงเหยียบดิน
ก็สุดสิ้นสุดปัญญาสุดหาสุดค้นเห็นสุดคิด จะได้พานพบประสปรอยพระลูกน้อยแต่
สักนิดไม่มีเลย จึงตรัสว่าเจ้าดวงมณฑาทองทั้งคู่ของแม่เอ๋ย หรือว่าเจ้าทิ้งขว้าง
วางจิตไปเกิดอื่น เหมือนแม่ฝันเมื่อคืนนี้แล้วแล

